

30.09.2020

POL-2020-42764

Jakelun mukaan

Oikeusministeriön lausuntopyyntö työryhmämietinnöstä OM 2020:9 Seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus

**Poliisihallituksen lausunto seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistukseen;
Oikeusministeriön julkaisuja, mietintöjä ja lausuntoja 2020:9.**

1 Yleistä

Oikeusministeriö on pyytänyt Poliisihallitukselta lausuntoa ministeriön työryhmämietinnöstä koskien seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistusta. Lausuntoaan varten Poliisihallitus on kuullut poliisilaitoksia sekä poliisi-ammattikorkeakoulua. Keskusrikospoliisi antaa oikeusministeriölle mietinnöstä oman lausuntonsa.

Poliisihallitus lausuu mietinnöstä seuraavaa. Poliisihallitus pitää työryhmän mietintöä hyvin ja laajapohjaisesti valmisteltuna. Seksuaalirikoksiin liittyvää sääntelyä on muutettu useita kertoja ja tämän hetkisen lainsäädännön on katsottava olevan varsin pirstaleinen. Lisäksi mietinnössä ehdotetut kriminalisoinnit edistävät Suomea sitovien kansainvälisten velvoitteiden toteutumista. Uusien säännösten yleisiä tavoitteita, jotka vahvistavat seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisen koskemattomuuden suoja on pidettävä merkittävänä.

Poliisihallitus kannattaa rikoslain 20 luvun jakoa aikuisiin ja lapsiin kohdittuviin säännöksiin. Mietinnössä esitetyt seksuaalirikosten tunnusmerkistöjen selkeyttäminen sekä rangaistusasteikkojen osittainen ankaroittaminen parantavat poliisin mahdollisuuksia tutkia mietinnössä tarkoitettuja rikoksia. Samalla on selvää, että uudet rikostunnusmerkistöt merkitsisivät seksuaalirikoksina rangaistavien tekojen alan laajenemista. Poliisihallitus kuitenkin toteaa tämän merkitsevän poliisille lisäresurssitarpeita.

2 Lausunto

2.1 Vapaaehtoisuuden puutteeseen perustuva sääntely

1. Mitä mieltä olette ehdotuksesta säätää raiskauksen ja muiden seksuaalirikosten keskeiseksi tunnusmerkistökijäksi vapaaehtoisuuden puute ehdotuksen mukaisesti?

Poliisihallitus puoltaa mietinnön ehdotusta säätää raiskauksen ja muiden seksuaalirikosten keskeiseksi tunnusmerkistökijäksi vapaaehtoisuuden puuttuminen. Uhrin seksuaalisen itsemääräämisoikeuden kannalta muutos on kannatettava. Kannatettavaa on myös seksuaalisen itsemääräämisoikeus jatkuminen sukupuoliyhteyden aikana. Säännösten uudelleenmuotoilu

on välttämätöntä, mutta tällöin on syytä huomioida siitä mahdollisesti aiheutuvat haasteet.

Vapaaehtoisuuden ja sen puuttumisen arviointia on mietinnössä tarkasteltu hyvin. Poliisihallitus yhtyy niihin perusteluihin, joiden mukaan vapaaehtoisuuden tulkintaan liittyvät tilanteet voivat olla hyvin moninaisia, eikä tämän vuoksi tyhjentävää listaa tekotavoista ja tilanteista ole välttämättä tarkoituksenmukaista esittää. Poliisihallitus kuitenkin huomauttaa, että tämä asettaa haasteita rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen ja sen sisältämän täsmällisyys ja tarkkarajaisuus -vaatimusten näkökulmasta. Näin ollen lain esitöissä tulisi esittää mahdollisimman paljon tulkintaa tukevia tilanteita vapaaehtoisuuden ja sen puuttumisen arvioimiseksi. Poliisihallitus puoltaa mietinnössä esitettyä siitä, että säännöksiä täsmennettäisiin lisäksi niin, että tunnusmerkistöissä itsessään mainittaisiin useita erityisiä tekotapoja.

Tahallisuusarvioinnista:

Mietinnössä esitettyyn tahallisuuden arviointiin olisi hyvä vielä kiinnittää erityistä huomiota soveltamistilanteiden kannalta. Toisaalta Poliisihallitus yhtyy niihin perusteluihin, joiden mukaan arvioitaessa vastaajan tahallisuutta on kysymys tilanteen kokonaisarviointista. Keskeistä tällöin voi olla osapuolten muu toiminta, keskinäinen suhde ja muut olosuhteet. Osapuolten välisen viestinnän merkitystä arvioitaessa on usein syytä kiinnittää huomiota siihen, että sukupuoliyhteyteen edetään tavanomaisesti vaiheittain vuorovaikutuksessa, jossa tapahtuu molemminpuolista sanallista ja sanatonta viestintää. Poliisihallitus lausuu, että juuri tässä yhteydessä olisi mietinnön perusteluissa vielä syytä korostaa vapaaehtoisuuden merkitystä ja painottaa niitä seikkoja, joiden nojalla *tekijä ei ole toisen osapuolen käytöksen perusteella voinut pitää tämän osallistumista vapaaehtoisena*.

Poliisihallitus ehdottaa vielä tahallisuuden arvioinnin tarkentamista seuraavasti (s.152) ”passiivisuus ja vähäeleisyys eivät sulje pois osallistumisen vapaaehtoisuutta, mutta toisaalta vapaaehtoisuutta ei kuitenkaan osoita *kaikki tapahtuva* aktiivisuuskään. *Vapaaehtoisuutta ei siten merkitse esimerkiksi se, että pelkästään* ojentaa toiselle osapuolelle kondomin tai käytäytyy sukupuoliyhteyttä helpottavalla tavalla, sillä henkilö voi tehdä näin suojatakseen itseään esimerkiksi sukupuolitaudilta, sukupuoliyhteyden pitkittymiseltä tai raiskauksen aiheuttamalta kivulta (KKO 2013:96)”. Tässä yhteydessä (s. 152), Poliisihallitus ehdottaa lain esitöissä tarkennettavaksi vielä sitä, *millainen aktiivisuus tai passiivisuus voidaan katsoa viestittävän osallistumisen vapaaehtoisuutta sekä miten sitä tulee tulkita*.

Tulevaisuuden näyttöhaasteista:

Poliisihallitus lausuu, että vapaaehtoisuus tai sen puute saattaa jälkikäteen olla esitutkinnassa haastavaa näyttökysymysten arvioinnin kannalta. Näytön riittävyyteen liittyvä problematiikkaa esiintyy jatkossa sen selvittämisessä, onko suostumus seksuaaliseen kanssakäymiseen ollut olemassa vai ei. Poliisihallitus kuitenkin huomioi, ettei lausuttu ole kuitenkaan kovin suuri muutos nykytilaan, sillä raiskausrikoksissa ilmenee näyttöongelmia siitä, onko teossa käytetty väkivallan uhkaa vai ei. Edellä lausutusta syystä nykylainsäädännön mukana nousseet näyttöhaasteet tulisi huomioida uuden sääntelyn lain valmistelumateriaalissa niin, ettei jo tiedossa olevat tulkintakysymykset jäisi esitutkinnan, syyteharkinnan sekä tuomioistuimen viimekädessä ratkaistaviksi.

2. Mitä mieltä olette ehdotetuista säännöksistä, jotka koskevat tilanteita, joissa teon kohteella ei ole mahdollisuutta muodostaa tai ilmaista tahtoaan (rikoslain 20 luvun 1 §:n 2 momentin 2 kohta ja 3 §:n 2 momentin 2 kohta)?

Poliisihallituksen näkemyksen mukaan ehdotetulla sääntelyllä tulisi korjatuksi tämänhetkisen lainsäädännön puutteet koskien tilanteita, joissa uhrilla ei ole mahdollisuutta muodostaa tai ilmaista tahtoaan, ja pitää näin ollen ehdotettua sääntelyä hyvänä.

Poliisihallitus huomioi, että ehdotetussa uudessa säännöksessä suljetaan pois ”*muun avuttoman tilan takia*” -tunnusmerkistö, sillä mietinnössä lausutun (s.155) mukaan *säännöksessä lueteltaisiin tällaiset tilat tyhjentävästi*. Toisin sanoen tunnusmerkistö kytkeytyy ainoastaan kyseisiin pykälässä mainittuihin avuttoman tilan tilanteisiin. Toisaalta, mietinnössä esitetään myös (s.155), että *tunnusmerkistön täyttymisen kannalta ei olisi merkitystä sillä, mistä säännöksessä mainittu tila tai tilanne on aiheutunut tai kuka sen on aiheuttanut*. Poliisihallitus ehdottaa, että näitä edellä mainittujen välistä yhteyttä selvennettäisiin vielä lain esitöissä.

Ehdotetun sääntelyn osalta Poliisihallitus kiinnittää lisäksi huomiota seuraavaan. Säännöskohtaisiin perusteluihin on kirjattu uuden 2 momentin 2 kohdan osalta (s. 156-157), että tahallisuuden täytyminen edellyttäisi, että tekijä ymmärtää asianomistajalle syntyneen pelkotilan ja sen, että toinen osapuoli alistuu tai nimenomaisesti ilmaisee suostuvansa sukupuoliyhteyteen pelkotilan takia. Tähän liittyen esitutkinnassa on vaikea saada objektiivista selvitystä yhtäältä siihen, mitä asianomistaja on tapahtumahetkellä kokenut, ja toisaalta siihen, mitä epäilty on tapahtumahetkellä ymmärtänyt asianomistajan käyttäytymisestä tai vapaaehtoisuudesta. On kuitenkin todettava, että tämä objektiivisen arvioinnin perusongelma liittyy varsin monen seksuaalirikoksen yksityiskohtaan.

Edellä lausutun nojalla Poliisihallitus näkee, että muutos mahdollisesti laajentaa esitutkinnassa selvitettävien tosiseikkojen tutkimista. Tämä muutos tulee huomioida erityisesti niissä tilanteissa, joissa seksuaalirikoksen uhri toimitetaan tutkimuksiin ja hoitoon. Tämän vuoksi Poliisihallitus ehdottaa lain esitöissä käsiteltäväksi myös sitä, että uhria tutkivan ja hoitavan terveydenhoitohenkilöstön tulisi kiinnittää huomiota mahdollisiin havaintoihin ja ilmoittaa niistä tutkintaan pyydettyssä lääkärin- tms. lausunnossa.

2.2 Muut aikuisiin kohdistuvat seksuaalirikokset

3. Mitä mieltä olette ehdotetusta seksuaalisen kajoamisen törkeän tekemuodon säätämisestä?

Mietinnössä esitetyt kvalifioidun tekemuodon perusteluita on pidettävä kannatettavana. On hyväksyttävää, että perusmuotoisen seksuaalisen kajoamisen lähtökohtana olisi rikoksen täytyminen ilman väkivallan käyttämistä, kun toinen osapuoli ei osallistu seksuaaliseen tekoon vapaaehtoisesti.

Lisäksi Poliisihallitus katsoo ehdotetun kajoamisrikoksen törkeän tekemuodon olevan linjassa raiskauksen ja sen törkeän tekemuodon välisen logiikan kanssa. Poliisihallitus kuitenkin kiinnittää huomiota siihen, kuinka pe-

rusmuotoisen teon 2 momentin tilanteet eroavat käytännössä kvalifioidusta tekemuodosta. Mietinnössä esitetyn perusmuotoisen seksuaalisen kajoamisen 2 momentin perusteluissa (s. 163) mainitaan, että pykälän 2 momentin tarkoituksena on määritellä erikseen tilanteita, joissa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaavan seksuaalisen teon tekeminen olisi katsottava seksuaaliseksi kajoamisesti. Nämä ovat tilanteita, *joissa on käytetty väkivaltaa*, uhkausta tai hyväksi sitä, ettei toisella ole ollut mahdollisuutta muodostaa tai ilmaista tahtoaan. Toisaalta mietinnössä (s. 160-161 sekä s.164) on lausuttu, että perusmuotoisen teon lähtökohtana olisi rikoksen täytyminen *ilman väkivallan käyttämistä*, kun toinen osapuoli ei osallistu seksuaaliseen tekoon vapaaehtoisesti. Poliisihallitus ehdottaa, että näitä edellä mainittujen välistä yhteyttä selvennettäisiin vielä lain esitöissä ja että lain esitöissä tarkennettaisiin sitä, mikä *wäkivallan käytön* ero on perusmuotoisen teon 2. momentissa sekä törkeän tekemuodon yhteydessä. Muotoilu tällaisenaan saattaa aiheuttaa tulkintavaikeutta.

4. Mitä mieltä olette ehdotetusta seksuaalista hyväksikäyttöä koskevasta säännöksestä?

Mietinnössä edotettu kirjaus täydentää ja tarkentaa voimassa olevaa sääntelyä. Lisäksi Poliisihallitus lausuu, että erilaisia seksuaalisen hyväksikäytön tilanteita on mietinnössä käsitelty kattavasti.

Poliisihallitus kiinnittää huomiota siihen, että aikaisemmin seksuaalisen hyväksikäytön soveltamisalaan kuuluvat teot voivat muutoksen myötä täyttää raiskauksen tunnusmerkistön, joka vähentänee osaltaan käsillä olevan rikoksen tutkimista. Toisaalta taas hyväksikäytön tunnusmerkistön 1. kohdassa mainitut olosuhteet työsuhteesta tai vapaa-ajan toiminnasta voivat lisätä mainitun tunnusmerkistön täyttymistä. Lisäksi Poliisihallitus pitää hyvänä, että mietinnössä on huomioitu raiskauksen, seksuaalisen kajoamisen, lapsenraiskauksen sekä seksuaalisen kajoamisen lapseen ensisijaisuus sovellettavaa säännöstä valittaessa.

5. Mitä mieltä olette seksuaalista ahdistelua koskevan säännöksen soveltamisalan ehdotetusta laajennuksesta?

Poliisihallitus yhtyy mietinnön perusteluihin laajentaa rikoslain sisältämän seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistöä sekä mainitun säännöksen soveltamisalaa. Poliisihallituksen näkemyksen mukaan seksuaalisen ahdistelun osalta säännöksen laajentamista myös muihin kuin koskettelua sisältäviin tekoihin voidaan pitää perusteltuna, sillä seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaaminen voi tapahtua muutoinkin kuin koskemalla. Mietinnössä on annettu kattavasti esimerkkejä siitä, millaiset teot voisivat rinnastua toistuvuutensa tai vakavuutensa kautta kosketteluun.

Poliisihallitus kiinnittää huomiota erityisesti sanallisen ahdistelun kriminalisointiin, lausuen sen aiheuttavan sekä määrällistä että rajanvedollista haastetta esitutkintaan. Laillisuusperiaatteen asettamien edellytysten nojalla olisi suotavaa, jos tekotavat voitaisiin luetella mahdollisimman tyhjentävästi rikoslain tunnusmerkistössä. Muutoin Poliisihallituksen näkemyksen mukaan on olemassa vaara siitä, että uusi muotoilu ei tuottaisi yhdenvertaista käytäntöä lain soveltamisessa.

6. Mitä mieltä olette ehdotetusta seksuaalisen kuvan luvaton levittämistä koskevasta säännöksestä?

Poliisihallitus pitää ehdotettua seksuaalisen kuvan luvaton levittämistä koskevaa säännöstä kannatettavana muutoksena. Uudeksi rikosnimikkeeksi esitetty seksuaalisen kuvan levittäminen kuvaa rikoksen tekotapaa ja suojeleobjektia paremmin kuin voimassa olevan lainsäädännön termi sukupuolisiveellisyttä loukkaava. Kyseiset teot on aikaisemmin tutkittu kunnianloukkauksina tai yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä, mutta uuden pykälän on katsottava selkeyttävän oikeustilaa. Lisäksi on luontevaa, että seksuaalisen kuvan levittäminen säänneltäisiin jatkossa seksuaalirikoksena. Poliisihallitus kiinnittää huomiota seksuaalisen kuvan levittämistä koskevan rikoksen osalta seksuaalisen itsemääräämisoikeuden toteutumiseen suostumuksen kestoa ja tarkoitusta arvioitaessa. Ehdotettu lainsäädäntö mahdollistaa kerran jaetun seksuaalisen kuvan säilyttämisen rajattoman ajan. Seksuaalinen itsemääräämisoikeus ei toteudu tapauksissa, joissa esimerkiksi kuva jaetaan suljettuun ryhmään, johon otetaan myöhemmin lisää jäseniä ja joita aiemmin annettu suostumus ei koske.

Nykyajan toimintaympäristössä kuvien levittäminen on yleistä ja aiempaa tavanomaisempaa. Internetissä luvattomasti levitettävät seksuaaliset kuvat voivat aiheuttaa kuvan kohteelle voimakasta haittaa ja kärsimystä. Leviämisen estämisen osalta Poliisihallitus kiinnittää huomiota siihen, että tietoverkkoon ladatun, jo leviämään ehtineen materiaalin kokonaisvaltainen ja pysyvä poistaminen on kuitenkin käytännössä äärimmäisen hankalaa tai jopa mahdotonta.

Luvattoman levittämisen seurausten rajoittamiseksi, sananvapauden käytämisestä verkkoviestinnässä annetun lain 18 §:n soveltuvuus kuvien jakelun keskeyttämisessä tulisi varmistaa. Säännös soveltuu käytettäväksi silloin, jos viestin sisällön perusteella on ilmeistä, että sen *pitäminen yleisön saatavilla* on säädetty rangaistavaksi. Poliisihallitus kiinnittää huomiota siihen, että mietinnön mukaan kuvan luvaton levittämistä koskeva säännös edellyttää tunnusmerkistön *täyttymiseksi oikeudetonta esittämistä tai levittämistä*. Sanamuotojen osalta olisi siten hyvä varmistaa, että esittämisen ja levittämisen joko katsotaan sisältyvän yleisön saatavilla pitämisen määritelmään tai muotoilla säännösehdoista siten, että siinä erikseen mainitaan saatavilla pitäminen.

7. Mitä mieltä olette sukupuoliyhteyden määritelmän ehdotetusta laajentamisesta?

Määritelmäsäännösten tulisi olla erityisen täsmällisiä, sillä ne antavat sisältöä muille pykäille. Mietinnössä esitetyn mukaan sukupuoliyhteyden määritelmää laajennettaisiin ainoastaan sellaisiin tekoihin, joita voidaan arkikielessäkin kuvata sukupuoliyhteytenä, ja että nämä teot olisi määritelty mahdollisimman kuvaavasti sekä tarkkaan. Poliisihallitus lausuu ehdotetun määritelmäsäännöksen täyttävän laillisuusperiaatteen asettamat vaatimukset.

Sukupuoliyhteyden määritelmän laajentaminen ja tunnusmerkistöjen sukupuolineutraalilähestymistapa parantavat uhrin asemaa. Teko voi olla seksuaalisesti yhtä olennainen ilman tunkeutumista ja omaan kehoon ottamistakin. Voimassaolevan lainsäädännön perusteella näytön arviointi keskittyy

siihen, onko sukupuoliyhteys toteutunut vai ei. Etenkin lapsen kohdalla voi olla vaikeaa saada selville, onko sukupuolielimen sisälle tunkeuduttu, kun lapsi ei osaa tai pysty kuvaamaan riittävän tarkasti kokemustaan. Myös edellä mainittu huomioiden ehdotusta voidaan pitää perusteltuna.

8. Muita aikuisiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin liittyviä huomioita?

Poliisihallitus pitää tärkeänä, että mietinnössä on käyty varsin kattavasti läpi lain tulkintaan liittyviä haasteita. Esitutkinnassa on haasteellista huomioida vaihtoehtoiset tunnusmerkistöt varsinkin ennen oikeuskäytännön muodostumista. Poliisiin tulee tehdä syyttäjäviranomaisten kanssa tiiviistä yhteistyötä esitutkinnan ohella myös koulutuksessa.

2.3 Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset

9. Mitä mieltä olette ehdotuksesta säätää lapsiin kohdistuvia tekoja koskevat säännökset omaksi kokonaisuudekseen?

Poliisihallitus pitää esitettyä muutosta kannatettavana. On perusteltua, että lapsiin kohdistuvat teot on erotettu omaksi kokonaisuudekseen. Tämä myös selkeyttää seksuaalirikosten uusien rikosnimikkeiden ja aikaisempaa laajempien tunnusmerkistöjen jäsentelyä.

Nykyinen sääntely ei ota tarpeeksi huomioon lapsen kehitystasoa sekä kykyä arvioida tilannetta. Lainsäädännöllä pitää tavoitella erityistä lapsen suojelua, jonka vuoksi on tarpeellista säätää erityisestä ikärajaista ottaen huomioon lainvalmistelussa lapsen kehitystaso sekä tällaisiin rikoksiin liittyvät erityispiirteet. Edellä lausutun nojalla Poliisihallitus pitää kannatettavana, ettei ehdotetuissa kriminalisoinneissa lasten osalta arvioitaisi suostumusta erikseen. Ehdotetuissa kriminalisoinneissa kannatettavaa on myös se, että niissä on huomioitu teon mahdollinen rangaistavuus, vaikkei lapsen ikää voida täsmällisesti määritellä.

10. Mitä mieltä olette lapsenraiskausta koskevasta säännöksestä?

Nimikkeen sisällyttäminen rikoslakiin on tarpeellinen. Sukupuoliyhteyden kriminalisointi kahtatoista vuotta nuoremman lapsen kanssa sellaisenaan, ilman muita seksuaalirikosten tunnusmerkistökiteijöitä, on perusteltua ottaen huomioon sääntelyllä suojeltava erityinen oikeushyvä. Edellä mainittu ikäjakauma myös selventää ja täsmentää tunnusmerkistöä.

Lisäksi Poliisihallituksen näkemyksen mukaan on merkittävää, että lainsäädännössä 12 - 15 vuotiaat lapset ovat vielä erikseen huomioitu seksuaalirikoksen uhreina. Poliisihallitus pitää kannatettavana mietinnössä esitettyä ikä- ja kypsyyseroarviointia, sekä erityisesti esitettyä siitä mitä on pidettävänä *olennaisena* ikäerona osapuolten välillä. Poliisihallitus pitää esitettyjä ikärajoja sekä sitä, että rajatapauksissa on mahdollista tehdä myös tapauskohtaista arviointia hyvinä ratkaisuinä myös lain soveltamisen näkökulmasta. Poliisihallitus pitää erityisen hyvänä mietinnössä esitettyä 1 momentin 2 kohdan b alakohdtaa, jonka mukaan tarkoitus on tuomita lapsenraiskauksena 1 §:ssä tarkoitettujen tekemuotojen lisäksi teot, joissa 12-15 vuotias lapsi on aktiivisin keinoin saatu osallistumaan sukupuoliyhteyteen. Tällaisissa tilanteissa teon rangaistavuus ei edellyttäisi erikseen sen arvioimista, oliko lapsen osallistuminen vapaaehtoista.

Poliisihallitus kiinnittää huomiota siihen, että mietinnössä on 1 momentin 1 kohdan kohdalla erityisesti huomioitu esitutkintalain 3 luvun 9 tai 10 §:n soveltamisesta. Poliisihallitus puoltaa mietinnössä esitettyä siltä osin, kun kyse on kuitenkin vakavasta rikoksesta, ei toimenpiteistä luopumiselle 1 momentin 1 kohdan tunnusmerkistön täytyessä voine olla edellytyksiä kuin poikkeuksellisesti.

11. Mitä mieltä olette seksuaalista kajoamista lapseen koskevasta säännöksestä?

Ehdotettu säännös tulisi korvamaan yhtenä tekemuotoa nykyisin lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja pakottamista seksuaaliseen tekoon. Poliisihallitus pitää tästä näkökulmasta ehdotettua säännöstä seksuaalisesta kajoamisesta kannatettavana. Seksuaalinen kajoaminen sellaisenaan, ilman väkivaltaa tai sen uhkaa alle kaksitoistavuotiaaseen kohdistuneena on esitettävä kriminalisoitavaksi.

Lapsiin kohdistuvia seksuaalisia tekoja koskevien tunnusmerkistöjen täyttyminen ei edellytä fyysistä läheisyyttä rikoksentehtäjän ja asianomistajan välillä. Internet ja erilaiset sosiaalisen median alustat ovat varsin merkittävässä osassa tekojen toteutuksessa. Lisäksi Poliisihallitus puoltaa mietinnössä esitettyä siitä, ettei määritelmän mukainen teko edellyttäisi kiihotuksen tai tyydytyksen tavoittelua.

Poliisihallitus yhtyy mietinnössä esitettyyn siitä, ettei sallitun käyttäytymisen rajoja koskevia tulkintaongelmia voida välttää. Tekojen seksuaalisuus ja niihin liittyvä uhka lapsen kehitykselle on paljolti sidoksissa tekotapoihin. Teko, joka jossain ympäristössä on seksuaalisesti merkittävä, voi olla toisessa kokonaan vailla seksuaalista latausta. Suomessa esimerkiksi saunan yhteyteen liittyy sellaista alastomana esiintymistä, jota jonkin toisen elämäntavan näkökulmasta voitaisiin pitää seksuaalisesti merkittävänä. Edellä lausutun nojalla Poliisihallitus pitää tärkeänä, että tunnusmerkistö ja seksuaalisen teon määritelmä mahdollistaisivat sen, että tapauskohtaiset olosuhteet voidaan ottaa tarvittavalla ja joustavalla tavalla huomioon. Poliisihallitus kuitenkin huomauttaa, että tämä asettaa haasteita rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen ja sen sisältämän täsmällisyys ja tarkkarajaisuus -vaatimuksen näkökulmasta. Tämä aiheuttaa tulkintaongelmia myös lain soveltajan näkökulmasta.

12. Mitä mieltä olette sukupuoliyhteyksien ja seksuaalisten tekojen säätämisestä rangaistavaksi sellaisenaan lapsenraiskauksena tai seksuaalisena kajoamisena lapseen, kun ne kohdistuvat alle 12-vuotiaaseen lapseen?

Poliisihallitus pitää ehdotettua sääntelyä kannatettavana. Ehdotuksessa on nykytilaa paremmin huomioitu eri ikäisten lasten asema seksuaalirikoksen uhrina. Tämän hetkinen lainsäädäntö käsittelee kaikkia lapsiin kohdistuneita seksuaalirikoksia samalla tavalla, olipa kyse 15-vuotiaasta tai 5 vuotiaasta lapsesta. Ehdotettu uusi suojaikäraja selkeyttää lain soveltamista esitutkintavaiheessa.

Vallitsevan sääntelyn soveltamisessa nähdään ongelmallisena se, että pientenkin lasten kohdalla rangaistussäännöksen tunnusmerkistön täyty-

minen edellyttää väkivallan käyttöä, uhkaa tai nykyisen rikoslain 20 luvun 1 § 2 momentin mukaista pelkotilasta tai vastaavasta aiheutunutta kyvyttömyyttä puolustautua tai ilmaista tahtoaan. Alle 12-vuotiaiden lasten kehitystaso huomioiden on perusteltua, ettei heidän vapaaehtoisuuttaan tekoon lähdetä arvioimaan ja teko luokitellaan suoraan lapsenraiskaukseksi tai seksuaaliseksi kajoamiseksi lapseen. Lapselta ei voida odottaa kannanottoa seksuaaliseen kanssakäymiseen aikuisen kanssa, tai ymmärrystä teosta saatikka sen arvioimaan sen haitallisuutta.

13. Mitä mieltä olette muutoksista paritusta koskevaan sääntelyyn?

Muutoksen voidaan katsoa parantavan lasten suojaa erilaisilta hyväksikäytön muodoilta.

14. Mitä mieltä olette muutoksista lasta seksuaalisesti esittäviä kuvia koskevaan sääntelyyn?

Lasta seksuaalisesti esittäviä kuvia koskevien säännösten siirtäminen seksuaalirikoksia käsittelevään lukuun on looginen ja tarpeellinen muutos.

Mietinnön mukaan lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidosta on vain yksi säännös. Hallussa voi kuitenkin olla huomattavan erilaisia määriä tällaisia kuvia tai videoita. Tapauksissa voi olla kysymys vain yhdestä lasta seksuaalisesti esittävästä kuvasta tai sadoista tuhansista lasta seksuaalisesti esittävistä videoista, joissa yhteen sekuntiin mahtuu formaatista riippuen esimerkiksi 24 kuvaa. Harkittavaksi jää, voidaanko näin laajaa hajontaa huomioida ehdotetussa rangaistusasteikossa vai olisiko tarpeen muotoilla vielä erillinen säännös törkeästä tekemuodosta.

Mietinnön mukaan kuvan hallussapitoa koskevan säännöksen rangaistusasteikkoa on esitetty korotettavaksi. Tämä mahdollistaa televalvonnan käytön esitutkinnassa, kun teko on tehty telesoitetta tai -päätelaitetta käyttäen. Poliisihallitus arvioi, että tällä saattaa olla näytön hankkimisen kannalta merkittäviä vaikutuksia.

15. Muita lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin liittyviä huomioita?

Sukupuolisiveellisyyttä koskevan esityksen seuraamista on pidetty esityksessä seurauksiltaan saman tasoisena kuin sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan hallussapitoa. Esityksen seuraaminen lähtee kuitenkin siitä, että jos teko toistetaan verkossa, niin sen seuraamiseen on todennäköisesti hankittu yleisö, joka maksaa pääsystä seuraamaan esitystä ja luo tätä kautta välittömän kysynnän ko. materiaalin tuottamiseen. Jos esityksen seuraaminen perustuu siihen, että seuraaja maksaa esityksen seuraamisesta kuluvan ajan mukaan, on todennäköistä, että lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä jatketaan niin pitkään kuin sille löytyy maksavia katsojia. Katsojat eivät maksun suorittamalla kuitenkaan osallistu lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön aktiivisesti esimerkiksi ohjeita antamalla vaan pelkästään maksamalla, joten kyseeseen ei tulisi lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Edellä mainitun vuoksi olisi tarpeen tarkastella lasta seksuaalisesti esittävän esityksen seuraamisen osalta rikoksen enimmäisrangaistusta. Lasta seksuaalisesti esittävän esityksen seuraaminen- rikoksen tutkiminen saattaa edellyttää telekuuntelun käyttämistä ja voimassa oleva pakkokeinolaki ei mahdollista tämän pakkokeinon käyttöä.

Poliisi on rikostutkintaa tehdessään havainnut, että rikoksesta epäiltyjen hallusta on löytynyt aineistoa, jossa esitetään lapsiin kohdistuvaa raakaa väkivaltaa. Kyseisen aineiston hallussapitoa ei kuitenkaan esitetä tässä yhteydessä rangaistavaksi, vaikka aineiston tuottamisen ja hallussapidon osalta olisi tärkeää osoittaa teon moitittavuutta ja pyrkiä vähentämään ko. aineiston tuottamista. Tältä osin Poliisihallitus ehdottaa, että asia huomioidaan rikoslain uudistamisessa muutoin.

2.4 Rangaistukset

16. Mitä mieltä olette ehdotetuista rangaistusasteikoista?

Rangaistussäännökset ovat kattavia suhteessa sääntelyn tavoitteeseen. Rangaistussäännökset vahvistavat sukupuoliyhteyden ohella myös muiden seksuaalisilla teoilla tehtävien loukkausten rikosoikeudellista arvostelua.

Ehdotettujen enimmäisrangaistusten korottamisen myötä osassa seksuaalirikoksista esitutkinnassa käytettävien pakkokeinojen käyttöala lisääntyy jossain määrin. Tämä voi osaltaan tehostaa rikosten selvittämistä.

2.5 Muut huomiot

17. Huomioita esityksen arvioituihin vaikutuksiin liittyen?

Mietinnössä todetaan, että seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus ei merkitse sitä, että viranomaisten tutkittaviksi tulisi uusia rikosryhmiä ja että pääosin kysymys olisi vanhastaan rangaistavien tekojen arvioimisesta uudella tavalla.

Esitetyt uudistukset tuovat lukuisia uusia tekotapoja rangaistavuuden piiriin. Seksuaalisen ahdistelun soveltamisalan merkittävä laajentaminen oletetusti lisää tehtyjen rikosilmoitusten määrää. Myös vapaaehtoisuuteen perustuva raiskaustunnusmerkistö mahdollistaa rikosilmoitusten tekemisen huomattavasti nykyistä suuremmasta joukosta tekoja. Vaikka tehdyistä raiskausilmoituksista ei juuri aiempaa suurempi määrä päätyisi syyteharkintaan niiden ollessa sana sanaa vastaan -tilanteita, kaikkiin poliisille tehtyihin ilmoituksiin on tehtävä lainmukainen päätös. Seksuaalirikokset eivät kuulu rajotusmenettelyn piiriin, joten esitutkinta suoritetaan käytännössä aina syyteharkintaan asti.

Käsillä olevat seksuaalirikokset ovat esitutkinnassa runsaasti aikaa ja asiantuntijatyötä vaativia, vaikeasti selvitettäviä rikoksia. Nämä tulisi myös tutkia mahdollisimman nopeasti. Edellä lausutun nojalla Poliisihallituksen näkemyksen mukaan on odotettavissa, että poliisille ilmoitetaan uudistuksen myötä aiempaa olennaisesti enemmän epäiltyjä rikoksia. Muutoksen vaikutus erityisesti poliisiin ja syyttäjälaitokseen on tarpeen ottaa huomioon arvioidessa muutoksen kustannusvaikutuksia ja viranomaisten resursointia. Huomioon on myös otettava rikosten selvittämisessä ja paljastamisessa käytettäviä pakkokeinoja koskevat asiat.

Poliisihallituksen mukaan tarve perusteelliselle lisäkoulutukselle poliisihallinnon sisällä on merkittävä, mikä on otettava huomioon kustannusvaikutuksia arvioitaessa. On poikkeuksellista, että yhtä rikoslajia koskeva lain-

säädäntö muuttuu olennaisilta osin kerralla. Koulutusta on tarjottava hälytys- ja valvontatehtäviä hoitavalle henkilöstölle, ennalta estävän poliisitoiminnan henkilöstölle sekä rikostutkinnan henkilöstölle. Mittava lisäkoulutuksen tarve koskee myös poliisin sidosryhmiä, kuten terveydenhuoltoa, lastensuojeluviranomaisia ja sivistystoimea, koska lapsia ja nuoria koskevat säännökset muuttuvat olennaisesti. Poliisi on pitkälti vastannut paikallistasolla myös sidosryhmien kouluttamisesta tämän ilmoitusvelvollisuuden osalta.

Kuten edellä on esitetty, on poliisin työmäärän mahdollisesta kasvusta esitetty eriäviä lausuntoja mietintöryhmän ja Poliisihallituksen osalta. Tästä syystä Poliisihallituksen näkemyksen mukaan mahdollisia resurssivaikutuksia tulee arvioida myös jälkikäteen, kun lainsäädäntö on voimassa.

18. Huomioita muihin lakeihin ehdotettuihin muutoksiin liittyen?

Ehdotetun pakkokeinolain muutoksen osalta Poliisihallitus kiinnittää huomiota asuntokuuntelua koskevan pakkokeinolain 10 luvun 17 §:n esitettyyn muutokseen. Säädös ei mahdollista asuntokuuntelun käyttöä esitetyn rikoslain 20 luvun 15 §:n mukaisen seksuaalista kajoamista lapseen koskevan rikoksen esitutkinnassa. Rangaistusasteikoltaan seksuaalinen kajoaminen lapseen vastaa ehdotettua sukupuoliyhteys lapsen kanssa -säännöstä, joka sisältyy asuntokuuntelun käytön mahdollistavien rikosten listaan. Edellä mainittuja sääntelyitä olisi syytä yhdenmukaistaa.

19. Muita huomiota liittyen esitettyihin lakiehdotuksiin?

Poliisihallitus varaa mahdollisuuden lausua asiasta uudelleen.

Poliisiylitarkastaja

Heikki Lausmaa

Poliisitarkastaja

Pekka Heikkinen

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä. Poliisi 30.09.2020 klo 15:19. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaimosta.

Jakelu

Oikeusministeriö, lausuntopalvelu.fi

Tiedoksi

Poliisiylijohtaja Seppo Kolehmainen
Poliisijohtaja Sanna Heikinheimo
Poliisiylitarkastaja Niina Uskali
Poliisihallitus, esikunta
Poliisihallitus, poliisitoimintayksikkö
Sisäministeriö, poliisiosasto